

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІДОМЧОЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ – КРОК НАЗАД У МИНУЛЕ

FUNCTIONING OF THE DEPARTMENTAL FIRE PROTECTION OF UKRAINE – A STEP BACK INTO THE PASTS

На сьогоднішній день, в умовах європейської інтеграції України, особливого значення набуває освоєння іноземного досвіду функціонування систем управління пожежною охороною [1]. Вивчаючи успішні приклади розвинених країн світу у напрямі функціонування військової пожежної охорони, можна визначити, що найдоцільнішим для України у цій сфері є доведення рівня державної політики у сфері пожежної безпеки в секторі оборони України до міжнародних стандартів. Така діяльність сприятиме вчасному вирішенню питань забезпечення захисту життя та здоров'я людей, збереження озброєння, військової техніки, розширенню економічного потенціалу та військової інфраструктури країни, як під час воєнного стану, так і в умовах мирного часу.

У статті проаналізовано ефективність функціонування Відомчої пожежної охорони України на прикладі Міністерства оборони України, передумови, які спричинили відсутність державної політики у зазначеній сфері діяльності, визначено основну проблему, яку не можна розв'язати засобами відомчого управління, запропоновано основні кроки, які необхідно зробити для наближення системи управління у зазначеній сфері діяльності до стандартів та принципів НАТО. Разом з тим, визначено проблематику в системі управління Відомчою пожежною охороною України та розставлені акценти у напрямках удосконалення законодавства України з питань пожежної безпеки в секторі оборони України.

Проведено аналіз Кодексу цивільного захисту України [2], і встановлено, що частина його положень не повною мірою відповідає вимогам сьогодення, деякі з них застарілі, а деякі не узгоджуються між собою, містять норми суперечливого характеру або не можуть бути належно реалізовані на практиці.

Підтверджено відсутність системи управління пожежною охороною у секторі оборони України, що прямо негативно впливає на обороноздатність нашої України, а також збереження життя та здоров'я людей, розвиток військової інфраструктури, озброєння, військової техніки і майна та діаметрально протилежний шлях щодо розбудови військової пожежної охорони, яким йдуть провідні Західні країни, країни-члени НАТО та їх оборонні системи управління.

Роз'яснено особливості рішень, що призвели до втрати суб'єктності Відомчої пожежної охорони на прикладі Міністерства оборони України, актуальність забезпечення ефективного гасіння пожеж на об'єктах сектору оборони України, особливо під час повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, а також актуальність утворення окремого виду пожежної охорони – Військової пожежної охорони України, як окремої складової системи забезпечення

національної безпеки та оборони України. Проаналізовано ефективність формування державної політики у сфері пожежної безпеки в оборонних відомствах країн-членів НАТО, як приклад для України.

Ключові слова: Військова пожежна охорона, військові пожежники, НАТО військові об'єкти, військова інфраструктура, військові пожежні підрозділи.

In the contemporary process of the European integration of Ukraine, the understanding of foreign experience in the functioning of fire protection management systems is of particular importance. Studying the successful examples of developed countries in the field of military fire protection, it can be determined that the most relevant for Ukraine in this area is to bring the level of state policy in the field of fire safety in the defense sector of Ukraine to best international practices.

The activities of this kind will contribute to the timely resolution of the issues of ensuring the protection of people's lives and health, the preservation of military equipment, the expansion of the country's economic potential and military infrastructure, both during a special period and in peacetime conditions.

The article analyzes the effectiveness of the functioning of the Departmental Fire Protection of Ukraine on the example of the Ministry of Defense of Ukraine, the prerequisites that caused the absence of state policy in the specified sphere of activity, identified the main problem that cannot be solved by means of departmental management, proposed the main steps that must be taken to approach management systems in the specified field of activity to NATO standards and principles.

At the same time, the issues in the management system of the Departmental Fire Protection of Ukraine were defined and emphasis was placed on improving the legislation of Ukraine on fire safety issues in the defense sector of Ukraine.

An analysis of the Code of Civil Protection of Ukraine was conducted, and it was established that some of its provisions do not fully meet today's requirements, some of them are outdated, and some are inconsistent with each other, contain conflicting norms or cannot be properly implemented in practice.

The absence of a fire protection management system in the defense sector of Ukraine has been confirmed, which has a direct negative impact on the defense capability of our Ukraine, as well as the preservation of life and health of people, the development of military infrastructure, weapons, military equipment and property, and the diametrically opposite path to the development of the Military Fire Protection, followed by the leading Western countries, NATO member countries and their defense management systems.

The specifics of the decisions that led to the loss of the subjectivity of the Departmental Fire Protection on the example of the Ministry of Defense of Ukraine, the relevance

УДК 355: 355.1: 355.7
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.41.23>

Дурдас В.В.
підполковник,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського,
начальник служби пожежної безпеки
Західний територіальний відділ
пожежної безпеки Збройних Сил
України

of ensuring fire safety measures and the importance of effective fire extinguishing at the objects of the defense sector of Ukraine, especially during a full-scale invasion of the territory by an aggressor country, are explained of Ukraine, as well as the relevance of the creation of a separate type of fire protection – the Military Fire Protection of Ukraine, as a separate component of the

system of ensuring national security and defense of Ukraine.

The effectiveness of the formation of state policy in the field of fire safety in the defense departments of NATO member countries is analyzed, as an example for Ukraine.

Key words: *Military fire protection, military firefighters, NATO, military facilities, military infrastructure, military fire departments.*

Постановка проблеми. Тривалий час, протягом останніх десятиліть, в оборонній системі України залишається поза увагою питання формування відомчої політики у сфері пожежної безпеки в секторі оборони України та ефективного застосування штатних військових пожежних підрозділів України.

У зв'язку з відсутністю органу управління Відомчою пожежною охороною України в Міністерстві оборони України, який є головним органом у системі Центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізовує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період [6], зазначена сфера діяльності залишається поза увагою керівництва оборонного відомства. Завдання і функції з питань пожежної безпеки, які визначені Законами України та законодавством України [2, 7, 8, 10] у Міністерстві оборони України фактично не виконуються та не реалізуються на практиці. В Положенні про Міністерство оборони України [6] жодної згадки про пожежну охорону, пожежну безпеку та протипожежний захист не сказано, проте відповідно до Закону України, це ключовий документ, який визначає організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України.

Враховуючи відсутність законодавчо закріпленої ідентифікації військових пожежників, а також органу управління Відомчою пожежною охороною Міністерства оборони України, більшість посадових осіб та громадян України просто не знає про існування військових пожежників України, їхню роль і місце у загальній системі національної безпеки та оборони України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення питань, що пов'язані з функціонуванням військових пожежників України, залишаються майже не дослідженими вітчизняними науковцями та державними діячами, чого не можна сказати про закордонних колег. Особливо актуальними є дослідження М. Вільчинської [15], яка описує систему функціонування та сучасну трансформацію Військової пожежної охорони

Польщі, П. Боулбена, який досліджує питання пожежної безпеки військових споруд Франції, та інших авторів. Законодавство з питань пожежної безпеки країн Європейського Союзу та країн-членів НАТО чітко визначає основні завдання, функції та повноваження, які покладені на органи управління військової пожежної охорони кожної окремої країни, також основні принципи та критерії зазначені у стандартизованих документах НАТО (STANAG) [16, 17] та оборонних систем країн Європейського Союзу і НАТО, інших закордонних регламентів, які забезпечують законодавчо визначені основи для якісного функціонування військових пожежників країн ЄС та країн-членів НАТО.

Мета статті – акцентувати увагу на необхідності внесення змін у Положення про Міністерство оборони України [6] та включення до переліку завдань Міністерства оборони України, які визначені Кодексом Цивільного захисту України [2] та іншими підзаконними актами [7, 8, 10], а саме: забезпечення пожежної безпеки, координації та вдосконалення відповідної роботи і контролю за її проведенням у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту України, у тому числі за дотриманням правил пожежної безпеки, а також порядок забезпечення, функціонування та застосування штатних військових пожежних підрозділів, які забезпечують функціонування Відомчої пожежної охорони. А також широкого обговорення проблематики функціонування військових пожежників України з подальшим впровадженням законодавчої ініціативи та розроблення проекту Закону України «Про Військову пожежну охорону України», беручи до уваги довід країн-членів НАТО, Європейського Союзу із зазначеної сфери діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішні реалії, в яких функціонує наша держава наповнені смертельними ризиками та загрозами, які прямо впливають і на національну безпеку України, і на збереження самої державності. Війна проти російських загарбників, дестабілізуючі фактори та конфлікти по всьому світу (Ізраїль та терористичні організації Хамас/Хезболла, вплив Ірану, Китай та

загострення відносин з Тайванем, військовий союз росії та КНДР, відсутність спільної позиції країн-членів НАТО, ядерний шантаж росії, гігієна інформаційного середовища та достовірність інформації, інформаційно-психологічні операції, розвиток штучного інтелекту), різноманітні кризи (продовольча, енергетична, політична, безпекова, міграційна), виборчі процеси у багатьох країнах світу – це лише обриси тих процесів, які сьогодні тривають у світі, і від яких залежить стале майбутнє на найближчі 100 років.

Ключовим фактором, який безпосередньо є визначальним у стабільному функціонуванні кожної окремої країни є якісне, економічно ефективно та стратегічне забезпечення заходів національної безпеки цих країн, а також ефективна робота системи органів державного управління всіх рівнів.

Забезпечення пожежної безпеки, особливо в секторі оборони України, є однією із основних складових загальної системи забезпечення національної безпеки України.

Стабільне та якісне функціонування будь якої системи чи сфери діяльності прямо залежить від ефективності державного управління цією системою/сферою, збалансованого законодавства, суб'єктності інституцій та відповідальності на всіх ланках прийняття та реалізації рішень.

Відомча пожежна охорона України на прикладі Міністерства оборони України (далі – Відомча пожежна охорона), як один із видів пожежної охорони, фактично перестала існувати у 2006 році. Причиною тому є недосконале законодавство України із зазначеної сфери діяльності, систематичні реорганізаційні заходи пов'язані із Державною пожежною охороною України, прямий вплив росії та утворення Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (1996), у подальшому Міністерство надзвичайних ситуацій України (2010) [13], Державна служба України з надзвичайних ситуацій (2012) [14], скасування Закону України «Про пожежну безпеку» та прийняття Кодексу цивільного захисту України, фактичне переформатування професії «пожежник» у професію – «рятувальник», а також впровадження у законодавство терміну «цивільний захист» та подальше невілювання значення терміну «цивільна оборона». Все це прямо вплинуло і на формування та реалізацію державної політики Міністерства оборони України, яка стосувалась Відомчої пожежної охорони, наслідком чого була втрата чинності наказу Міністра оборони України від 05 квітня 1997 року № 115 «Про затвердження

Положення про пожежну охорону в Збройних Силах України» [11], та впровадження в діяльність наказу Міністра оборони України від 10 квітня 2006 року № 185 «Про затвердження Положення про пожежну безпеку в Збройних Силах України» [12].

Зазначена дія стала ключовою помилкою, що прямо вплинула на Відомчу пожежну охорону, і призвела до того, що на третьому році повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, йде процес «апаратних ігор» і фактичного знищення органів пожежної безпеки Збройних Сил України, у тому числі і безпосередньо Відомчої пожежної охорони України у складі Міністерства оборони України.

Отже, яка різниця між вищезазначеними наказами Міністра оборони України? Що ж стало передумовами для того, щоб організаційно зникли органи управління військовими пожежниками? Як і у багатьох сферах діяльності, так і у цьому конкретному випадку, деталі мають велике значення та здебільшого впливають на майбутнє. У 2006 році в назві зазначеного вище відомчого нормативно-правового акту з питань пожежної безпеки (автор документу – Управління пожежної безпеки Збройних Сил України) було замінено слова «пожежна охорона» на «пожежна безпека». А це зовсім різні за значенням та змістом терміни, що просто змінили політику Міністерства оборони України із зазначеного напрямку діяльності. Наслідком свідомої чи випадкової підміни понять, в Положенні про Міністерство оборони України зникло завдання оборонного відомства, що регламентує забезпечення пожежної безпеки, координації та вдосконалення відповідної роботи і контролю за її проведенням у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту України, у тому числі за дотриманням правил пожежної безпеки, а також порядок забезпечення, функціонування та застосування штатних військових пожежних підрозділів, які забезпечують функціонування Відомчої пожежної охорони.

Всупереч діючим Законам України та законодавству України сьогодні у Положеннях «Про Міністерство оборони України» [6], «Про Генеральний штаб Збройних Сил України» [4], в Указі Президента України «Питання Головнокомандувача Збройних Сил України» [5] жодного слова «пожежна охорона», «пожежна безпека» та «протипожежний захист» немає. Разом з тим положення визначені Кодексом цивільного захисту України, які стосуються забезпечення пожежної безпеки, відомчої пожежної охорони, гасіння пожеж не

застосовуються відносно Міністерства оборони України, і відповідно сектору оборони України.

Зазначене прямо негативно впливає на абсолютно всі сфери діяльності, які входять до компетенції та відповідальності Міністерства оборони України, Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту України та засвідчує факт відсутності державної і відомчої політики у сфері забезпечення пожежної безпеки, гасіння пожеж, застосування військових пожежних підрозділів у секторі оборони України.

Військові об'єкти сектору оборони України та їх стабільне і безперервне функціонування є одним із ключових факторів забезпечення національної безпеки і оборони України, і в даному контексті питання організації і забезпечення пожежної безпеки військових об'єктів, які забезпечують та супроводжують фронт виходять на перший план, адже від успішних дій військових пожежників, до обов'язків яких входить у тому числі і гасіння пожеж на об'єктах та території сектору оборони, прямо залежить збереження людського життя, військової інфраструктури, озброєння, технічних засобів, ракет та боєприпасів, різноманітного військового майна, що критично необхідно для забезпечення безперервності ведення бойових дій, досягнення максимального успіху та наближення нашої перемоги.

Зазначена проблематика стала можливою внаслідок багатьох чинників. Необхідно згадати і про низький контроль та неефективну реалізацію державної політики у сфері гасіння пожеж, пожежної безпеки з боку центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності, а саме – Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) [9]. Адже все те, що стосується Відомчої пожежної охорони залишалось, і продовжує залишатись без відповідної уваги та оцінки діяльності з боку відповідного Центрального органу виконавчої влади – ДСНС. Численні планові перевірки Міністерства оборони України, Збройних Сил України, погодження відповідних документів Міністерства оборони України, які стосувались питань забезпечення пожежної безпеки здійс-

нювались формально, здебільшого поверхнево. Відповідно, і законодавство України, яке стосується пожежної охорони, пожежної безпеки, протипожежного захисту в Україні розробляється, змінюється, приймається, доповнюється без урахування існуючого виду пожежної охорони – Відомчої пожежної охорони України. Як наслідок військові пожежники десятиліттями залишаються сам на сам зі своїми проблемами, які тривалий час не вирішуються, і прямо загрожують національній безпеці, враховуючи важливість безперервного стабільного функціонування сектору оборони України. А Відомча пожежна охорона України, з її військовими пожежними підрозділами – це друга за чисельністю сил та засобів організаційна одиниця в Україні після ДСНС, яка має відповідну державну підтримку, ідентифікацію та статус, організаційну структуру та суб'єктність, а ще окремі статті видатків у Державному бюджеті України.

Помилково вважати, що ДСНС, яка є Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики в сферах гасіння пожеж, пожежної безпеки, здійснює контроль за виконанням вимог пожежної безпеки та гасіння пожеж на об'єктах сектору оборони України, адже ці функції має здійснювати інституція у складі оборонної системи, тобто Міністерства оборони України, а вона відсутня.

Провівши аналіз функціонування державних організаційних структур, діяльність яких пов'язана з надзвичайними ситуаціями та пожежами, можна зробити висновок, що Міністерства надзвичайних ситуацій та подібні утворення організаційно присутні лише у 10 країнах, які у минулому були радянськими республіками. Отже, чітко можна прослідкувати вплив системи державного управління країни-агресора, її модель системи управління на те, що сьогодні функціонує і в Україні.

Результатом є безліч корупційних складових, невілювання основних завдань та функцій пожежної охорони, підміна понять та намагання системи управління постійно шукати шлях розвитку. Але стає зрозумілим одне, що не можливо розбудувати сучасну, проєвропейську модель управління, якщо організаційно-штатна структура ДСНС є відлунням організаційно-штатної структури, яка функціонує у росії.

Довідково. Перелік країн світу, де пожежна охорона не є окремою інституцією, а функціонує у складі органів державного управління пов'язаного із надзвичайними ситуаціями:

1. росія – Міністерство надзвичайних ситуацій рф;

2. білорусь – Міністерство надзвичайних ситуацій республіки білорусь;

3. Вірменія – Міністерство надзвичайних ситуацій Вірменії;

4. Азербайджан – Міністерство надзвичайних ситуацій Азербайджану;

5. Казахстан – Міністерство надзвичайних ситуацій Казахстану;

6. Киргизстан – Міністерство надзвичайних ситуацій Киргизстану;

7. Молдова – Служба цивільного захисту і надзвичайних ситуацій МВС Республіки Молдова;

8. Таджикистан – Міністерство надзвичайних ситуацій Таджикистану;

9. Узбекистан – Міністерство надзвичайних ситуацій Узбекистану;

10. Україна – Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Як наслідок ми маємо глибоку кризу у системі функціонування органів державної влади, діяльність яких пов'язана із питаннями забезпечення пожежної безпеки в Україні. Відомча пожежна охорона у таких умовах формування державної політики із зазначеної сфери діяльності просто перестала функціонувати.

Кожний центральний орган виконавчої влади, який відповідно до Переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона [2, 7], організовує функціонування Відомчої пожежної охорони відповідно до власних потреб, можливостей та забезпечення. Ключовим у цьому питанні є посадові особи, які зацікавлені або не зацікавлені у якісному та ефективному її функціонуванні. Про суб'єктність навіть немає експертних розмов. Прикладом є Міністерство оборони України, де з 2006 року по сьогоднішній день, у складі апарату Міністерства України відсутній підрозділ чи посадова особа, яка би відповідала за формування відомчої політики з питань пожежної безпеки. Міністр оборони України та заступники міністра оборони України, у зв'язку з відсутністю у Положенні про Міністерство завдань, пов'язаних з пожежною безпекою, просто не знають про існування та функціонування у секторі оборони військових пожежників.

Зазначене негативно вплинуло та впливає на виконання Міністерством оборони України основних завдань та функцій, які на нього покладено. Прикладів, які це підтверджують можна приводити безліч, це і питання будівництва військової інфраструктури [23], яке повинно супроводжуватись виконанням нормативних вимог пожежної безпеки на всіх стадіях будівельного процесу, від розроблення завдання на проектування до введення об'єкту в експлуатацію [24, 25], це і розроблення військових буді-

вельних норм, які мають бути широко застосовані у секторі оборони України, це і гасіння пожеж на військових об'єктах, які щоденно потерпають від ворожих ракетно-бомбових ударів [26], це і забезпечення спроможностей військових аеродромів використовувати літаки західного зразка та забезпечувати відповідний рівень безпеки польотів, це і питання впровадження на об'єктах оборонного відомства та Збройних Сил України систем протипожежного захисту та контролю їх експлуатації, це і питання якості проведення технічного розслідування причин та наслідків пожеж в секторі оборони України, це і впровадження військових автономних протипожежних дронів [27], які дадуть змогу зберегти не одне життя військового пожежника і зберегти мільярдні ресурси оборонного відомства, це і технічні вимоги та умови з питань пожежної безпеки, які висувуються виробникам різної оборонної продукції для потреб сектору оборони України, це і навчальний процес підготовки кваліфікованих військових пожежників, і водночас система військової освіти за відповідними спеціальностями, це і розвиток тактичної медицини у складі екіпажів бойових пожежних розрахунків, і ще багато інших напрямів, якими має займатись Міністерство оборони України, засвідчуючи своє прагнення наблизитись до членства у НАТО [28]. Результатом ефективної державної політики з питань пожежної безпеки у секторі оборони України має бути гармонізація зазначеної сфери діяльності з країнами-членами НАТО, ратифікація та впровадження у повсякденну діяльність сил оборони України відповідних Стандартів НАТО, і подальше їх застосування. Важливість інституцій, а не прізвищ, які сьогодні із завищеними амбіціями прагнуть особистого владного впливу на військових посадових осіб з метою самоствердження та розвитку корупційних складових.

Ще одним важливим доказом актуальності порушеного питання є законодавчі ініціативи, які блокуються, ігноруються та залишаються не реалізованими, у зв'язку з відсутністю профільних спеціалістів, які б могли обґрунтовано роз'яснити та довести критичну важливість ролі і місця пожежної безпеки сектору оборони України для забезпечення національної безпеки України. Як приклад, у 2023 році вчергове були ініційовані зміни у Кодекс цивільного захисту України. Ініціатором змін у законодавство було ДСНС. Так, відповідно до аналізу проекту вищевказаних законодавчих змін, у пункт 7 статті 61 Кодексу цивільного захисту України внесли норму [2], відповідно до якої визначено, що для забезпечення пожежної безпеки, координації та вдосконалення відпо-

відної роботи і контролю за її проведенням, у тому числі за дотриманням правил пожежної безпеки, в апаратах визначених центральних органів виконавчої влади утворюються служби пожежної безпеки. Після розгляду першого читання зазначеного проекту Закону дивним чином, з переліку Міністерств, в апаратах яких утворюються служби пожежної безпеки зникло Міністерство оборони України, а натомість визначено абстрактне словосполучення, яке юридично не закріплено у жодному документі – у «системі Міністерства оборони України». Зазначена дія, є підтвердженням маніпуляції інформацією, з боку зацікавлених осіб, які свідомо роблять все, щоб Міністерство оборони України, як центральний орган виконавчої влади, ще і в умовах війни, продовжувало бути інертним у питаннях формування відомчої політики з питань пожежної безпеки.

У разі необхідності та актуальності дослідження зазначеної вище маніпуляції з боку відповідних посадових осіб правоохоронні органи можуть дослідити картку законопроекту від 02.05.2023 № 3063-IX, де стане зрозумілим, хто персонально запропонував виключити утворення служби пожежної безпеки у складі апарату Міністерства оборони України, чим фактично підтвердив свою зацікавленість у остаточному знищенні органів управління військовими пожежниками сектору оборони України. Також викликає подив, що під час розгляду зазначеного вище законопроекту (Головний комітет Верховної Ради України – Комітет з питань екологічної політики та природокористування) Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки Верховної Ради України будь якої участі у законодавчому процесі не приймав [3]. Отже, це ще одне підтвердження того, що деталі мають велике значення та здебільшого впливають на майбутнє.

Сьогодні функціонування Відомчої пожежної охорони України – крок назад у минуле. Враховувавши ряд критеріїв, які характеризують систему управління пожежною охороною в секторі оборони України, можна визначити основну проблему, яку не можна розв'язати засобами відомчого управління – відсутність системи державного управління у сфері пожежної безпеки в секторі оборони України та ефективного застосування штатних військових пожежних підрозділів України [29]. Ця проблема є наслідком відсутності окремої інституції – Військової пожежної охорони України.

Ці останні 30 місяців ще раз підтвердили відсутність системи управління пожежною охороною у секторі оборони України, що прямо негативно впливає на обороноздатність нашої України, а також збереження життя та здо-

ров'я людей, розвиток військової інфраструктури, озброєння, військової техніки і майна та діаметрально протилежний шлях щодо розбудови Військової пожежної охорони, яким йдуть країни Європейського Союзу, країни-члени НАТО та їх оборонні системи управління.

Враховуючи зазначене, превентивні заходи, спрямовані на попередження виникнення пожеж на територіях та об'єктах, які підпорядковані та підконтрольні Міністерству оборони України, Збройним Силам України, Державній спеціальній службі транспорту, зменшення негативних наслідків від них та забезпечення передумов для успішної їх локалізації та ліквідації практично не вживаються.

Як наслідок пожежі, людські втрати, відсутність відповідальності, знищене озброєння та військова техніка, багатомільярдні збитки, неякісне будівництво та розвиток військової інфраструктури, значні видатки з державного бюджету для відновлення нормальних умов життєдіяльності та функціонування військових об'єктів. А це все значно обмежує потенціал, як української армії, так і держави у цілому. Зазначена проблема має особливу актуальність з огляду на активну фазу бойових дій на території України та життєву важливість у збереженні оборонного ресурсу країни, у тому числі і матеріально-технічної допомоги, яка надана Україні дружніми країнами.

Конституцією України чітко визначено незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, що зобов'язує всі органи державної влади, у тому числі центральні органи виконавчої влади зорієнтувати політику, яку вони формують у напрямку інтеграції в Європейський Союз та країн-членів Північноатлантичного договору (НАТО) [1]. Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Наш шлях – це інтеграція в Європейський Союз та НАТО. Військова пожежна охорона України – це один із елементів досягнення визначених критеріїв на шляху інтеграції у європейську систему безпеки, що в свою чергу вимагає чітких законодавчо визначених форм і методів діяльності будь-якого органу управління.

Організація діяльності відомчої пожежної охорони України, яка відповідно до діючого законодавства України утворюється в тому числі і в Міністерстві оборони України, головному органі у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізовує державну політику з питань національної безпеки у военній сфері, сфері обо-

рони і військового будівництва у мирний час та особливий період [6], не визначена жодним відомчим документом Міністерства оборони України, а існуюча організаційна структура органу управління пожежної безпеки Збройних Сил України «схована» в одному із органів військового управління Збройних Сил України – Центральному управлінні безпеки військової служби Збройних Сил України, який у свою чергу є відлунням російської системи управління у вигляді – управління служби військ і безпеки військової служби міністерства оборони рф.

Зазначене вище є аморальним та неприйнятним, як для офіцерів Збройних Сил України, так і для всього особового складу служб пожежної безпеки і штатних військових пожежних підрозділів, а також небезпечним для системи національної безпеки нашої країни. Рішення, які готуються представниками згаданого органу військового управління Збройних Сил України, безпосередньо впливають на органи пожежної безпеки Збройних Сил України, що призвели до занепаду професії та військово-облікової спеціальності військових пожежників, маніпулювання інформацією, приховуванням достовірних даних про функціонування органів пожежної безпеки в силах оборони України від керівництва Збройних Сил України, оборонного відомства та керівництва держави. У жодній із європейських країн, та країн-членів НАТО подібного органу військового управління та подібної організаційної структури не існує. Вона існує виключно, як зазначено вище у системі управління міністерства оборони рф.

У всіх європейських країнах та країнах-членах НАТО в їх оборонних організаційних структурах військові пожежники є однією із складових сил оборони [18, 19, 20], і забезпечують пожежну безпеку як сектору оборони своєї країни так і є силами та засобами, які взаємодіють з Державною пожежною охороною, і займають гідне місце у системі державного управління. Професія військового пожежника є однією із найавторитетнішою у суспільстві кожної країни цивілізованого світу.

Функціонування та діяльність військових пожежників визначена десятками стандартизованих документів НАТО, а також сотнями нормативних актів Міжнародної асоціації пожежно-рятувальних служб (СТІФ). В Україні цим питанням займатись нікому, у зв'язку з відсутністю інституції, яка б здійснювала управління Військовою пожежною охороною України. Сьогодні в системі оборони України про стандартизовані документи за напрямом «пожежна безпека» навіть немає експертних розмов.

Враховуючи особистий досвід, сьогоднішню особливу актуальність питанню надання Україні американських винищувачів четвертого покоління F-16 (General Dynamics F-16 Fighting Falcon), а також для прикладу та порівняння, розглянувши питання організації реагування на інциденти пов'язані з пожежами на військових аеродромах Великобританії, у всіх країнах-членах НАТО відповідальність за організацію організаційних та технічних заходів пожежної безпеки на військових аеродромах покладено органу управління військовою пожежною охороною, який безпосередньо підпорядкований Міністерству оборони країни, і який здійснює безпосереднє керівництво військовими пожежними службами та військовими пожежними підрозділами [30]. Зазначена інституція (Військова пожежна охорона) відповідає за розроблення та впровадження політики Міністерства оборони у сфері пожежної безпеки в оборонній системі країни та Збройних Силах (Військово-Повітряні Сили, Військово-Морські Сили, Сухопутні війська, інші види, сили та роди військ, тощо) на підставі стандартизованих документів НАТО та міжнародних регуляторів пожежної безпеки.

Прикладом для нас є Польща. Її модель організації державного управління у сфері пожежної безпеки в системі національної оборони країни, її законодавство та відомчі регламенти з питань організаційних і технічних заходів пожежної безпеки, гармонізація між собою всіх видів пожежної охорони та пожежних підрозділів країни, організаційна структура Військової пожежної охорони, вертикаль управління та відповідальність, а також якісне і ефективне функціонування Національної служби порятунку, де військові вогнеборці Військової пожежної охорони Польщі займають гідне та відповідальне місце у системі державного управління і реагування на кризові ситуації та інші ризики і загрози, які виникають на території Польщі, та ще багато інших критеріїв, які доводять ефективність та високий результат функціонування системи державного управління у сфері пожежної безпеки в секторі оборони та ефективного застосування військових пожежних підрозділів [21].

Також цікавим для досвіду та практичного застосування в українській практиці є моделі державного управління та адміністрування сфери управління пожежною охороною в секторі оборони Великої Британії, США, Канади, Чехії, Словаччини, Іспанії, Австралії, Румунії.

Керівництво оборонних відомств згаданих країн приділяє велику та особливу увагу питанням забезпечення протипожежного захисту військових об'єктів, навчанню військо-

вих пожежників, готовності до реагування на пожежі та рятування людей, озброєння, майна, інфраструктури, пожежній профілактиці, всебічного забезпечення військових пожежників всім необхідним для якісного та ефективного виконання ними завдань за призначенням, ну і звичайно розвитку Військової пожежної охорони, яке супроводжується відповідним фінансовим забезпеченням цих заходів. Прогрес (успіх) та відповідний високий рівень забезпечення пожежної безпеки є результатом якісного та ефективного законодавства цих країн, яке стосується Військової пожежної охорони.

Досвід країн ЄС та НАТО чітко дає зрозуміти, що підтримувати та фінансувати заходи пожежної безпеки в секторі оборони значно вигідніше та стабільніше, а в цілому дешевше для держави, ніж ліквідувати наслідки пожеж в секторі оборони, які завдають збитків та втрат стратегічних масштабів.

Для прикладу в Міністерстві національної оборони Республіки Польща, введена практика проведення аудиту діяльності Військової пожежної охорони, що дозволяє об'єктивно оцінювати стан справ та своєчасно реагувати на виклики сучасної системи світової безпеки в умовах гібридних загроз [22].

Життєво важлива потреба змін (доповнення) до існуючих законодавчих актів (Кодекс цивільного захисту України) або підготовка проекту нового Закону України, що регламентує існування та функціонування окремого виду пожежної охорони – окремої інституції, з делегуванням їй функцій та завдань Державної пожежної охорони на об'єктах сектору оборони України, як це визначено законодавством всіх провідних країн Європейського Союзу та НАТО, під загальною координацією діяльності і функціонування Міністерства оборони України та відповідним профільним контролем з боку центрального органу виконавчої влади що забезпечує реалізацію державної політики в сферах гасіння пожеж, пожежної безпеки.

Додаткове вивчення та використання досвіду країн ЄС та НАТО, з метою приведення моделі управління до відповідних вимог функціонування (синергії) та взаємодії (координації, гармонізації і інтегрування).

Способи вирішення проблеми – це спільне рішення Міністра оборони України та Головнокомандувача Збройних Сил України про реформування системи пожежної безпеки в секторі оборони України і утворення окремої самостійної інституції – Військової пожежної охорони України, на яку буде покладено відповідальність за практичну реалізацію реформи військових пожежників, в тому числі утворення міжвідомчої робочої групи

із залученням всіх зацікавлених сторін (Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служби транспорту України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, депутатський корпус, відповідні комітети Верховної ради України, інші зацікавлені представники органів державної влади, суб'єктів господарювання).

Багатомільярдні надходження у вигляді озброєння, військової техніки, сучасних технологій, військового майна та іншої допомоги від Західних партнерів та дружніх країн вже в Україні, і його необхідно захистити, в тому числі і від небезпечних факторів пожежі. Це авторитет оборонного відомства, спроможність постійно та безперервно виконувати свої завдання Збройними Силами України та Державній спеціальній службі транспорту. Це відповідальність України, тобто системи державного управління.

Очікуваним результатом вирішення згаданої проблеми стане чітко визначене законодавство щодо функціонування та діяльності Військової пожежної охорони України, забезпечення заходів пожежної безпеки та протипожежного захисту військових об'єктів оборонного сектору, якісна взаємодія з іншими пожежними службами на національному та міжнародному рівнях. Наслідком чіткого законодавства з питань пожежної безпеки у оборонній системі є високий рівень організації та забезпечення заходів пожежної безпеки, визначена та зрозуміла відповідальність посадових осіб, ефективно та своєчасне реагування на всі події пов'язані з пожежами в секторі оборони та за його межами, престиж та авторитет військової спеціальності військового пожежника, своєчасне моделювання пожежних ризиків в секторі оборони, якісна підготовка (навченість) та система матеріально-технічного забезпечення військових вогнеборців, ефективний супровід нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції військової інфраструктури на всіх відповідних етапах, організація логістичного забезпечення діяльності армії, постійна готовність до реагування на гібридні загрози, які пов'язані з пожежами, тощо.

Від професійної підготовки, матеріально-технічного забезпечення, психологічного стану військового пожежника України та ефективного управління силами і засобами на пожежі прямо залежить збереження людського та матеріального ресурсу оборонної системи України. Сьогодні, на превеликий жаль ми маємо безліч прикладів, коли внаслідок пожеж на об'єктах сектору оборони

України, спричинених діями ворога, Україна втрачає критично важливий ресурс та потенціал, який можна було би зберегти, завдяки ефективному застосуванню за призначенням військових пожежників.

Принципи та стандарти НАТО чітко регламентують та визначають порядок діяльності, функціонування та реалізації заходів пожежної безпеки органами Військової пожежної охорони у різних видах, родах військ та сил. Відповідно до них, є чітка ієрархія системи управління, яка не ускладнена різними видами вертикальних та горизонтальних зв'язків (взаємовідносин) у системі управління пожежною охороною у секторі оборони. Тобто система управління пожежною охороною в секторі оборони країн-членів НАТО – проста та зрозуміла.

Очікуваний результат – Україна, 33 країна-член НАТО, а отже буде досягнуто абсолютно нових ефективних та якісних принципів і підходів в розбудові Військової пожежної охорони України, які будуть відповідати сучасним викликам та загрозам національній безпеці, а не відлунням радянсько-російської системи цінностей та організації діяльності органів пожежної безпеки.

Набутий практичний та управлінський досвід військових пожежників, які щоденно продовжують боротись з наслідками ворожих ракетно-бомбових ударів викликає підвищену зацікавленість зі сторони країн-партнерів. Це може стати чудовою відправною точкою у розбудові широкоформатних відносин, які у перспективі перетворяться у альянс оборонних пожежно-рятувальних служб армій країн-членів НАТО, де військові пожежники України будуть відігравати ключову роль у формуванні стратегічних шляхів розвитку заснованих на набутому досвіді та розвитку інновацій.

Висновки. Збереження людського життя і військового потенціалу Збройних Сил України, який є ключовим фактором у створенні передумов до постійного та безперервного забезпечення функціонування Сил оборони України, і є одним із найголовніших завдань, яке сьогодні виконує наша країна, забезпечуючи щоденне просування Сил оборони України та звільнення нашої землі від ворога. Військові пожежники України є складовою Сил оборони України, які потребують ефективного управління сферою діяльності. Відомча пожежна охорона України, як вид пожежної охорони України, фактично є відлунням минулого, що є ознакою необхідності змін, у першу чергу законодавчих та управлінських.

Військова пожежна охорона України – як перспективна складова системи управління Сил оборони України потребує виокремлення

в окрему інституцію, яка має бути визначена відповідним Законом України, згідно з яким необхідно чітко ідентифікувати як окремий вид пожежної охорони України зі своїми функціями, завданнями та повноваженнями, а також відповідальністю.

Питання забезпечення і організації пожежної безпеки військових об'єктів потребує невідкладної уваги з боку керівництва держави, відповідних центральних органів виконавчої влади, Ради національної безпеки і оборони України, керівництва Міністерства оборони і Збройних Сил України, профільного парламентського комітету Верховної Ради України, з метою напрацювання дієвих механізмів державного управління та регулювання сфери забезпечення пожежної безпеки сектору оборони України, і створення відповідних законодавчих основ для якісного та ефективного функціонування та діяльності штатних військових пожежних підрозділів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.07.2024)
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-17 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення 03.07.2024)
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3063-20#Text>, (дата звернення 03.07.2024)
4. Указ Президента України від 30 січня 2019 року № 23/2019 «Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019#Text>, (дата звернення 03.07.2024)
5. Указ Президента України від 27 березня 2020 року № 123/2020 «Питання Головнокомандувача Збройних Сил України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/2020#Text>, (дата звернення 03.07.2024)
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 671 «Про затвердження Положення про Міністерство оборони України» (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 730), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 03.07.2024)
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 05 червня 2013 року № 397 «Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/397-2013-%D0%BF#n9> (дата звернення 03.07.2024)
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 року № 5 «Про затвердження Типового

положення про відомчу пожежну охорону», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5-2014-%D0%BF#n9> (дата звернення 03.07.2024)

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>, (дата звернення 03.07.2024)

10. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.11.2023 № 945 «Про затвердження Типового положення про службу пожежної безпеки», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 грудня 2023 року за № 2222/41278 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2222-23#n13> (дата звернення 03.07.2024)

11. Наказ Міністра оборони України від 05 квітня 1997 року № 115 «Про затвердження Положення про пожежну охорону в Збройних Силах України», URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/183561__520887, (дата звернення 03.07.2024)

12. Наказ Міністра оборони України від 10 квітня 2006 року № 185 «Про затвердження Положення про пожежну безпеку в Збройних Силах України», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1537-14#Text>, (дата звернення 03.07.2024)

13. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій і в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, URL: <http://www.mns.gov.ua/>, (дата звернення 03.07.2024)

14. Державна служба України з надзвичайних ситуацій, URL: <https://dsns.gov.ua/>, (дата звернення 03.07.2024)

15. Wilczyńska Magdalena, Wojskowa ochrona przeciwpożarowa w systemie ochrony przeciwpożarowej Resortu Obrony Narodowej oraz systemie ochrony przeciwpożarowej kraju, с. 62-84, 2015, URL: <http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-40fc2911-9ef7-4cda-8aca-97fbf86846b1> (дата звернення 03.07.2024)

16. DoD Instruction 6055.06, «DoD Fire and Emergency Services (F&ES) Program,» October 3, 2019, URL: <https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodi/605506p.pdf>. (дата звернення 03.07.2024)

17. Defence Infrastructure Fire Standards. Relating to Asset and Property Protection, URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/664224/Defence_InfrastructureFire_Standards-Nov-17.pdf (дата звернення 03.07.2024)

18. US, NATO firefighters train for agile F-16 emergency response, URL: <https://www.spangdahlem.af.mil/News/Article-Display/Article/3300645/us-nato-firefighters-train-for-agile-f-16-emergency-response/>, (дата звернення 03.07.2024)

19. U.S. and NATO firefighters forge through the flames, URL: <https://www.af.mil/News/Article-Display/Article/1661932/us-and-nato-firefighters-forge-through-the-flames/>, (дата звернення 03.07.2024)

20. NATO Firefighters Train Together, URL: <https://www.dvidshub.net/image/7453251/nato-firefighters-train-together>, (дата звернення 03.07.2024)

21. Wojskowa Ochrona Przeciwpowazarowa, <https://iwop.wp.mil.pl/pl/>, (дата звернення 03.07.2024)

22. NIK o Wojskowej Ochronie Przeciwpowazarowej, URL: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,71,vp,71.pdf>, (дата звернення 03.07.2024)

23. Крадіжка 307 млн Міноборони: НАБУ і САП повідомили про підозру ексзаступнику голови Генштабу ЗСУ, URL: <https://thepage.ua/ua/news/kradizhka-307-mln-minoboroni-nabu-i-sap-povidomilo-pro-pidozru>, (дата звернення 03.07.2024)

24. Результати проекту Міноборони з будівництва 184 казарм поліпшеного планування: Аналітичне дослідження, URL: <https://statewatch.org.ua/publications/rezul-taty-proektu-minoborony-z-budivnyctva-184-kazarm-polipsheno-ho-planuvannya-analitychne-doslidzhennia/>, (дата звернення 03.07.2024)

25. Міноборони перевіряє факти корупційних правопорушень під час будівництва казарм поліпшеного планування для військовослужбовців-контрактників, URL: <https://armyinform.com.ua/2020/01/13/minoborony-perevirayeye-fakty-korupczijnyh-pravoporushen-pid-chas-budivnyctva-kazarm-polipshenogo-planuvannya-dlya-vijskovosluzhbovcziv-kontraktnyukiv/>, (дата звернення 03.07.2024)

26. Обстріли Старокостянтинова, URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D0%B8_%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0, (дата звернення 03.07.2024)

27. В. Дурдас, THE URGENCY OF IMPLEMENTING AUTONOMOUS FIREFIGHTING DRONES FOR THE FUNCTIONING OF UKRAINE'S DEFENSE FORCES, Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (Івано-Франківськ, 31 травня 2024 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2024., С. 307-309 (дата звернення 03.07.2024)

28. Відносини з Україною, URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm, (дата звернення 03.07.2024)

29. В. Дурдас, Концепція розвитку пожежної безпеки сектору оборони України: проблеми та законодавча ініціатива, Забезпечення прав людини: національний і міжнародний виміри. Збірник матеріалів III-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції до 75-річчя Загальної декларації прав людини (м. Вінниця, 07 грудня 2023 року). Вінниця, 2024. 103 с. (дата звернення 03.07.2024)

30. В. Дурдас, В. Довгань, Забезпечення заходів пожежної безпеки на військових аеродромах України, як один із ключових факторів ефективного застосування винищувачів F-16. Складові національної безпеки в умовах воєнного стану. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 09-11 серпня 2023 р.) / Під загальною редакцією доктора наук з державного управління, професорки Гбур Зоряни Володимирівни– Кам'янець-Подільський: Видавництво «Друкарня Рута», 2023., 357 с., (дата звернення 03.07.2024)